

is mindegyik, hiába önkény, zsarnokság, elnyomás, hiába vértörvényeszek, bajonét, dobpergés: az utolsó szó a szabadságé, igazságé. Dacosan szembekidítja az igazságot a hohérok arcába, az elvhűség utolsó üzenetét küldi a hátramaradt bajtársaknak.

Férfi bátorságával megy az egyetlen női elítélt is, teljes önuralommal, nyugodtsággal. A kaszárnya sáros, latyakos udvarának tócsáit kikerüli, egy-egy tócsán egyszerűen átszökken, mint aki az utcán jár gondtalan. Verés, kínzás, halálos ítélet meg nem tört, bátor s hű lány voltál Lola életben-halálban. A kaszárnya udvaron vérszomjas vagy kíváncsi, megdöbbenő vagy sajnálkozó arcok százai mellett megy el fenséges nyugalommal, bicogó lábbal s emelt fővel. Olyan kihívó bátorsággal néz az ítélet felolvasójára, hogy annak elakad szava. A csúf halált fenséges széppé teszi nyugalma, érzi, hogy utolsó mozdulata is megmutatás; hogy a halálközdelem is intés. Rókus, öreg harcok, jól harcoltál! És te Ottmár, bardunk, tanítónk, utolsó perced is a mozgalomé voltak, utolsó soraid tiédnek harcról s győzelemről szóltak, a síralomház sarkában is a mozgalom lehetőségeiről és a győzelem bizonyosságáról beszéltél. »Mi meg nem értük, de azért, ami el fog jönni, érdemes volt!« Az akasztófa alatt szembekiáltottad elítélőidnek. Szabadkának, Vaidaságnak a szabadság győzelmét. A győzelem itt van Ottmár testvér és a győzelem a tiéd is!

Megkínzott testvérek, harcotok és éltetek a győzelmes proletár utókoré!

♦♦♦♦♦

VERSEK A SZOMORÚSÁG HÓNAPJAIBÓL (1941—42 telén)

Irta: Lataik István

Ezek a versek az akkori közhangulat fejlődésének kifejezői, úgy, ahogy azt írójuk és olvasójuk azokban a sötét napokban átélték. Ahogy a mindent letipró borúlátás lassan átváltozik derűlátássá, ahogy az első ütésektől megtántorodott élet lassan magához tér, emelkedik a sárbatiprot emberek reménykedése is a versekben. Tulajdonképpen nem is a költő volt ennyire borúlátó, hanem az olvasó; ha azt ma már senki sem vallja is be szívesen. Reményvesztett vidékünk fulladozásának fojtott hangja sötétlik a csendes sorokban. De amikor 1942 telén a végtelesen orosz mezőkön a fasizmus az első halálos csapásokat kapta, bizakodás gyulladt a könnyező szemekben, s ennek nyomán a versek is frissebb csengést kaptak. A gyász után a cselekvő ember akarása mozdul meg ütemesen.

Szerető szerelmes jelképek közé rejtőzik a mozgalmakat ért csapásokon, síró, el-elcsukló zokogás. A maga téltenségén és tehetetlenségén dühödő ember fogcsikorgatása tájfestő és multat rajzoló mondatokba buvik, mert a csendőrnymozgók és más príbékek látogatása minden pillanatban lehetséges volt. S az allegóriák és metaforák szóvirágai takarták az őszinte beszédet.

Nem akartam változtatni ezen a szövegen, mert így dokumentum, csak így hű kifejezője egy rövid, dermedt korszak aléltóságának és eszméőszándékának. Legyen így emlék és szerény virág a mártírhálált halt Mayer Ottmárék hervadhatatlan koszorújában.

ESTE

Este már korán ágyadra hemperedsz,
Elfelejtéttél zsolozamát, éneket.
Az ablak tájában szű örül, fúrja.
Félbetűrt semmis, vidéki életed.

Ágyad orsója pereg szakadatlan,
Mint ostoba buddhista imamalom.
Ágyadban nyögve gubbasztasz sötétben,
S csak ásított a gyász és az unalom.

Az ablak előtt a villanypóznákon
Szinte sírnak a táviróhuzalok,
Jajgatnak a drótok a székben, mintha
Rajtuk üzenne sok, sok bús halott.

Csak az éjjelek mulnának el gyorsan,
A nappal az elfut szürkén, ridegen.
Eltűnt kedveseid arcát kutatól,
S hideg közönnyel néz rád száz idegen.

Ha visszaforgatod nappalod filmjét
Esténként ideges, tüzes ágyadban
Pattanásig feszült ágyad nem talál
Írt bajára, mert az gyógyíthatatlan.

Nem mulnak, nem mulnak a sötét mélyén
A százszor is számolt gyötrelmes percek.
Szű fúrja ideged és az ablakfát
S ahogy fúrja, az óeska deszka perceg.

Hiába markolsz a gyáva sötétbe,
Az eltűnt kedvesek vissza nem térnek.
— Sírnak, sírnak a táviróhuzalok,
És csak fúrja az ablakfát a féreg.

EGY SZÁL VIRÁGOT

Csókolj meg halkán egy szál virágot,
S lopva vidd a temetőbe este, csak este,
Ott fekszik gazdag sírdombok alján
Régi barátod nyúlánk, hideg teste.

Örült álmok vetnek bukfencet a sírján.
Ki fizeti meg tékozlott fiatalságát?
— Jó szívéért titkon hullatni könnyet,
S örökké gyászolni: ez a kötelesség vár rád.

MAHOLNAP HARMINCKÉTÉVES LESZEL

Elnyűtted jobb urak sok öreg holmiját,
Mindennap egy szép hajszálad színe vesz el,
Cimborátlan hónapok sárga fényénél
Gyászolod: lassan harminckétéves leszel.

Tünt boldogságodat véled felkölteni
 S elcsavarni egy fényét vezetett ablakban.
 A vak homályú üvegtáblákra meredsz:
 Te szomorúságod már gyógyíthatatlan.

Lakásodban a szerelem ciklámena
 Nam buggyan lángszíni, sóvár virágokat,
 S esti csöndben nem lobban szodás tervekre,
 Hogy nagy próbálkozásoknak szíved od'add.

Gyermekek mosolyán s a gyér napsütésen.
 A pusztulás hernyóját látod mászkálni
 Ki itta meg a minden örömeik borát?
 — Sebeid marjznak vad úszkösödésben.

Hites jó utaid mind-mind elakadtak,
 Szép gondolataid most aludni küldték.
 Üres szemmel régi könyveid forgatod,
 Hogy ne fogjon el a tántorgó örültség.

Keserű ízek sózzák minden falatod.
 Legboldogabb, kít már lágyan ölel a hant,
 S nem küzködik, hogy varas szomorú szájjal
 Mondjon örömet, mondjon elmondhatatlant.

Hittelen utakon, szegény ösvényeken
 Ácsorog csupasz és céltalan életed,
 Akaszd szegre üres útitárisznyádat,
 Menetelők sorsát tovább nem élheted.

Becsületkeresztel álltal sorompóba,
 S letépték kardodat, védőpajzsod, vérted.
 Hitték: csodákat gyujtasz homokvilágban,
 S most még az ebek sem csaholnak érted.

Ki hitéért halt meg legyen Neve áldott.
 Igazságisten mindig szent volt tenéked.
 Némán kalapold meg az útszéli Fakrisztust,
 Ő az egyetlen most, ki téged megérthet.

BESZÉLGETÉS MAGAMMAL

Egy harcos nagy tudós csendes falujában
 S csendes utcájában ringott a hőcsőd
 Meztelbas kisgyerek áhítatával
 Néztél komor szobrát, szemedben az elsőt.
 Komoly tehenek cammogtak a sárban.
 Az égen sötéltettek a megtelt felhők.
 A főírást betűzték: Szarvas Gábor,
 S azóta valami titok benned lángol.

Megtudtad, első volt ki ebből a faluból
 A kultúra eszközeivel kiállott,
 Hol a szél csak kövér mesét dúdol
 Zsíres földekről, és a szomorúságot
 Is letagadják a jobbtágyi multból.
 Itt tamítva ellenséget s barátot
 Jó népi szavakra és erőkre talált
 S gazdagítá szülőföldjét s a Hazát.

Később kérbeakadt nagypád egérrágtá
 Sárgultlapú, hiányos Petőfi-könyve,
 Eltöltött egyszerű igék világossága.
 Jobbágy-üszel mosolya és könyve
 Volt a fakült könyv mindenik sorába' —
 Nadrágszj földet már nem kaptál örökbe,
 De örök, mit hoztál e konok világból,
 Nehéz sors és Petőfi és Szarvas Gábor.

Aztán láttad a megyeszékhely úri módját
 És az alföldi városok lomha életét.
 Betűvel kerested népednek útját,
 Sokszor vicsorgattak agyarat feléd.
 Kisért mindig Szarvas Gábor s a szomorúság,
 Az emlék lelkeden láthatatlan pecsét
 Szomorúság és komor falusi usada:
 Tudós lángot vinni Hazába s Faluba.

HIGGADTSÁG ÓRÁJÁN

Valami kimaradt a gyerekkorodból,
 Valahol elveszték a játékos csínyek,
 És keserű szájjal ittái a borokból,
 S fanyar maradt minden falattól az ínyed.
 A józanság minden órádban letorkol,
 Nehogy percnyi mámorod sikernek higgyed.
 És a szomorú órák úgy elporzanak,
 Hogy szép sugarait alig mutatja a nap.

Valahol elsietted a legelső csókok,
 És az igaziról meg mindig lekésel.
 S a türelmetlenség véredbe ivódott,
 Mindig iparkodsz fáradt törtetéssel.
 Mindig balsikerektől kell aggódnod,
 Mert komisz sorsod csak ver és ver és ver.
 S ha megállsz pihenni magános tisztáson,
 Már siet a végzet, hogy új vermet ásson.

Mikor tévesztetted el az üsvényedet,
 Hogy virágod nem nyíl, vagy már le is hervad?
 Hol léptél eggyel többet vagy kevesebbet,
 Hogy csak bajokat plántáltál magadnak?
 Mi a forrása szerencsétlenségednek,
 Hogy tikkadt éveid enyhet nem adnak?
 S bár termelője voltál a javaknak,
 Fogyasztásra néked jogot nem adtak?

Hogy gyűlölsd a száraz józanságot,
 Mert igaz mámorban tán sosem lángoltál.
 Ám végzeted akárhogy a sárba rántott,
 Merre a vágyad járt: ott a legszebb oltárt!
 Ha minden szavad már porrá is mállott,
 S a szemed sugara fáradtan ragyog már,
 Te emberségedet meg nem hazudtoltad,
 Igazolni fog majd a győzelmes holnap.

MIG A SZÍVED BIRJA

Lehet, hogy kicsit tán korán is születtél,
Már édesanyád oly kinnal hozott világra.
Megtépázott nyári orkán és vert a süket tél,
S lettél koldusok közt is magányos árva.
Senki se mondta, most erre éredjés,
Hogy a törtétek közt ne maradj leghátra.
Csak jártad a becsület sivár mezejét,
Villámcsapáskor sem volt számodra menedék.

Oly megalázók voltak az inasévek!
Munkába fogtál a töretlen rögzket.
Nehéz volt mindig a kertészkedésed.
Hitted, ha dolgozol, csapkodhat, lövöghet:
Ha hittel és szerszámmal állsz, megvéded
Minden palántádat és minden rügyedet.
Birkóztál, hogy kevesebb legyen az utgyom
És ahol dolgozol, váljék ott paradicsom.

Pusztította vetésed áradás és jég,
Az elemi csapást meg nem állíthattad.
Látháld most: nem elég ehhez a jószándék,
Mert a lélek ernyed és az erő lankad.
És ha minden kicsiny mag ki is csiráznék,
Hiába járod te véresre a talpad;
Nem nő bokor, szálfa minden egyes rügyből,
Értük akármilyen lankadatlan küzdöl.

Földre görnyeszt, aláz tehetetlenséged.
Görccsösen gyömszöklőd, téped a sarat.
Magad sem tudod már, ember vagy, vagy féreg?
— Mégis a rossz sorsban se hadd el úgy magad.
Mert ha bajban minden el is marad téled,
Bizásod Istene soha el nem marad.
Könnyes arccal is fel! Emelkedj a sárból:
Nézd az ég körívén szép azivárvány lángol,

Ha felegyenesedsz, verejtéked törlöd,
S úgy érzed, nem bírod a sok veszteséget,
Nézz végig a tájon, hol vihar dühöngött,
Ugye nem pusztult el minden raménységed.
Néz a megmaradt ág virágzóbb díszet öltött,
Minden szomorúság napsugárba téved,
— Mig a szíved birja, mig inád nem vénhed,
Műveljed, műveljed kicsiny kertecskédet.

